

Citation: Kement Ü. (2019), Foto Safari Etkinliklerine Katılan Bireylerin Ekolojik Dünya Görüşlerinin İncelenmesi, BMIJ, (2019), 7(4): 1275-1290 doi:<http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v7i4.1160>

FOTO SAFARI ETKİNLİKLERİNE KATILAN BİREYLERİN EKOLOJİK DÜNYA GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Üzeyir KEMENT¹

Received Date (Başvuru Tarihi): 04/07/2019

Accepted Date (Kabul Tarihi): 24/07/2019

Published Date (Yayın Tarihi): 25/09/2019

ÖZ

Bu araştırmanın amacı foto safari etkinliğine katılan turistlerin/rekreasyonistlerin ekolojik dünya görüşlerinin değerlendirilmesi ve katılımcıların demografik özellikleri ile ekolojik dünya görüşleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın evrenini Bingöl'de gerçekleştirilen foto safari etkinliği oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formundan faydalanılmıştır. Toplamda 436 katılımcıya ulaşılmıştır. Araştırmada kullanılan ekolojik dünya görüşü ölçeğinin geçerlilik, güvenilirlik ve dağılım normalliği analizleri yapıldıktan sonra araştırma sorusu ve hipotezlerin testine geçilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların ekolojik dünya görüşlerinin ortalaması 3,87 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların en fazla katıldığı ifade "doğada insanlar kadar bitki ve hayvanlar da hakka sahiptir" (X=4,10) olmuştur. Ayrıca katılımcıların eğitim düzeyleri arttıkça ekolojik dünya görüşlerinin de arttığı tespit edilmiştir (F=5,505, p=0,000). Diğer yandan katılımcıların cinsiyeti (p=0,182), medeni durumu (p=0,225) ve yaş aralıkları (F=1,104, p=0,347) ile ekolojik dünya görüşleri arasında bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Foto Safari, Ekolojik Dünya Görüşü, Ekoturizm, Turizm

Jel Kodları: L83, Z32

INVESTIGATION OF ECOLOGICAL WORLDVIEW OF INDIVIDUALS PARTICIPATING IN PHOTO SAFARI ACTIVITIES

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the ecological worldview of the tourists/recreationists participating in the photo safari activity and to investigate the relationship between the participants' demographic characteristics and ecological worldview. The population of his research is the photo safari activity in Bingöl. In the research, questionnaire form was used as data collection technique. A total of 436 participants were reached. After analyzing the validity, reliability and normality tests of the ecological worldview scale, the research questions and hypotheses were tested. According to the results of the research, the average of the participants' ecological worldview was found to be 3.87. The most common statement of the participants was "Plants and animals have as much right as humans to exist" (X = 4,10). In addition, as the educational level of the participants increased, ecological worldview also increased (F=5,505, p=0,000). On the other hand, no relationship was found between the participants' gender (p=0,182), marital status (p=0,225) and age (F=1,104, p=0,347) and ecological worldview.

Keywords: Photo Safari, Ecological Worldview, Ecotourism, Tourism

Jel Codes: L83, Z32

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, BESYO, Rekreasyon Bölümü, uzeyirkement@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3190-9079>

1. GİRİŞ

Fotoğrafçılık, kamuoyuna 1839 yılından itibaren yeni bir görüntüleme aracı olarak duyurulmuş ve kısa bir sürede yaygınlaşmıştır. Daha sonra çok sayıda fotoğrafçı, farklı kültürleri belgeleyerek dünyanın çok çeşitli yerlerine yayılmıştır. Fotoğraflar bir süre sonra alınıp satılmaya başlanılmış ve toplumsal yaşamda yerini almıştır (Algan, 2007: 87). Fotoğrafçılık 19. yüzyılda ortaya çıkan, görsel bir algı biçiminin paradigmasıdır. 2000'li yıllardan itibaren ise insanların olağan yaşamının sürekli içinde yer almaktadır (Urry, 1990: 23).

Fotoğrafın deneyimleri şekillendirmede turizm ile eşit derecede güçlü bir rol oynadığı söylenebilir (Lo, McKercher, Cheung ve Law, 2011). Turistin fotoğraf çekmesi; çekilen nesnelere tekrar görememe, tekrar gördüğünde aynı şekilde bulamama ihtimalinden veya deneyimlediği o anı ölümsüzleştirme arzusundan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla fotoğraf çekmeleri bu anılara sembolik olarak sahip olabilmeleri veya anılarını ölümsüzleştirmeleri anlamını taşımaktadır. Turistler kameralarını, yerlerin kontrolünü ele geçirmek ve ziyaret ettikleri yerlere sahip olmak için bir araç olarak kullanmaktadır. Ayrıca kamera turist için gerçekliğe aracılık etmekte, deneyimine şekil vermekte ve var olan duruma katılmak eylemini ortaya çıkarmaktadır (Sontag, 1977: 17). Turizm fotoğrafçılığı, turistlerin seyahat fotoğraflarını sosyal medyada paylaşımlarında önemli rol oynamaktadır. İnsanlar turistik faaliyetlere katılmadan önce sanal ortamda özellikle fotoğrafları inceleyerek bir karara vardıkları için turistik yönden çekilen fotoğraflar etkinliklerle veya seyahat rotalarıyla ilgili karar alma sürecini doğrudan etkilemektedir (Morosan ve Jeong, 2008: 13).

Alternatif turizm türlerinden biri olan ekoturizm etkinliklerine katılan turistler ve rekreasyonistler sadece doğal alanları gezmekle kalmayıp fotoğraflarını da çekmektedirler. Fotoğraf çekerek ise vahşi yaşamı, farklı kültürel öğeleri ve el değmemiş doğal alanları beraberlerinde götürmüş yani ölümsüzleştirmiş olmaktadır (Divinagracia, Divinagracia ve Divinagracia, 2012: 87). Ekoturizm 2002'de gerçekleştirilen Dünya Ekoturizm Zirvesi'nde ele alınmış ve kavramsal olarak "doğal alanların sürdürülebilir olmasını sağlamayı amaçlayan, yerel sakinlerin iktisadi yönden kalkınmasını sağlayan ve sosyokültürel değerleri koruyan bir anlayış olarak ifade edilmiştir. Fotoğraf turizmi özellikle doğal kaynaklara yönelik gerçekleştirildiği takdirde ekoturizm faaliyetlerinden biri olarak ifade edilebilir.

Ekoturizm faaliyetleri bozulmamış doğal alanlarda gerçekleştirilmektedir ve insanların hem doğal kaynaklarda farklı faaliyetleri gerçekleştirmesini hem de doğayı koruma felsefesine

sahip olmalarını hedeflemektedir (Clifton ve Benson, 2006). Bunun yanında, doğal alanları hem deneyimleyip hem de sembolik olarak ölümsüzleştirmek mantığını taşıyan fotoğraf turizmi veya foto safari etkinlikleri hem doğal ve kültürel kaynakları kullanmış hem de günlük yaşam alışkanlıklarını bir aktiviteye dönüştürmüş olmaktadır. Ayrıca fotoğraf turizmi kapsamında yapılan etkinlikler ekoturizmin özü doğrultusunda yerel üretimi destekleyici, doğal kaynakların sürdürülebilirliğine engel olmama gibi çevreci tutum prensipleri doğrultusunda gerçekleştirilme felsefesine sahiptir. Tüm bu yönleriyle fotoğraf turizmi etkinliklerine katılan turistlerin veya rekreasyonistlerin çevresel tahribatın oluşumuna karşı olmaları, ekosistemi koruyucu tutum içinde olmaları beklenmektedir. Ayrıca toplumsal değerlere zarar vermeyen bir tutum içinde aktivitelerini geçirmeleri öngörülmektedir. Araştırmada bu sebeple fotoğraf turizmi kapsamında yapılan etkinliklere katılan turistlerin/rekreasyonistlerin yüksek düzeyde ekolojik görüşe sahip olmaları beklenmektedir. Dolayısıyla araştırmada fotoğraf turizmi etkinliklerine katılan turistlerin/rekreasyonistlerin ekolojik dünya görüşleri incelenmektedir. Ayrıca bireylerin demografik özelliklerine göre bu görüşlerinin farklılaşıp farklılaşmadığı değerlendirilmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Ekolojik Dünya Görüşü

Ekoloji, en genel haliyle doğal ortamda canlılar arası ilişkileri açıklamaktadır. Diğer yandan, canlıların çevreleri ile ilişkilerini uyum içinde sürdürmelerini inceleyen bir bilim dalı olarak da değerlendirilmektedir (TOBB, 1996: 39). Ekolojik düşünce, tarihsel boyutu olan felsefi bir yaklaşımdır. Dolayısıyla ekolojik düşünce, ekolojik sorunların çözümü konusunda bir paradigma değişimini öngörmektedir (Görmez, 2003: 9). Paradigma kavramı ile birlikte, entelektüel düşünce toplulukları kendi teorilerini ve inanç sistemlerini açıklamak için çeşitli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir (Olson, Lodwick ve Dunlap, 1992: 32). Sosyal bilimlerde ekolojik düşünceyi ortaya koymak veya insan davranışlarını açıklamak için farklı sosyal paradigma çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Cotgrove, 1982). Ayrıca bazı çalışmalarda ise (Dunlap, 1980; Dunlap ve Van Liere, 1978; Olson, Lodwick ve Dunlap, 1992) insan davranışları ekolojik yönden incelenmiştir. Ekolojik paradigma insanların çevreye yönelik davranışlarını, değerlerini, inançlarını ve çevresel değişimlerin ortaya çıkışını sorgulaması sonucu temel kültürel parametrelerin değişime ihtiyaç duyması olarak tanımlanmaktadır (Rokeach, 1973). Batı toplumlarında kabul gören egemen sosyal paradigma (ESP) insanların doğadan üstün olduğunu ve doğal kaynakların kontrolünün insanların elinde olduğunu öne sürmektedir. ESP, bilim, teknoloji ve ekonomik büyüme yoluyla elde edilen sürekli bolluk ve

refah beklentileriyle ifade edilebilir (Geller ve Lasley, 1985; Dunlap, Van Liere, Mertig ve Jones, 2000). Diğer yandan Yeni Ekolojik Paradigma (YEP), insanların doğanın dengesini bozma, toplumun büyüme sınırlarının varlığına ve insanlığın doğanın geri kalanı üzerinde egemen olma hakkına ilişkin inançları ele almaktadır (Dunlap vd., 2000: 427). YEP, insanların nicel araştırmalar aracılığıyla doğal çevreye olan inançlarını ölçmek için en güvenilir çok maddeli ölçeklerden biri olarak kabul edilmektedir (Stern, Dietz ve Guagnano, 1995). Çevresel tutumları, inançları, değerleri ve dünya görüşlerini öngören YEP, turizm sektöründe de kullanılmaktadır (Albrecht, Bultena, Hoiberg ve Nowak, 1982; Edgell ve Nowell, 1989; Farrel, Hall ve White, 2001).

Çevresel krizler ormansızlaşma, havanın, su ve toprağın kirlenmesi, aşırı nüfus ve türlerin tükenmesi gibi çevresel olayları etkilemektedir. Neredeyse her gün artarak ilerleyen tehlikeler karşısında çoğu yönetim, toplum ve bireylerin eylemsiz kaldığı, inkâr ettiği veya rahat davranmaları şaşırtıcı olarak nitelendirilmektedir (Kuhn, 2000). Dolayısıyla çevreci tutuma sahip insan sayısındaki artış veya yönetsel önemsemeler 1971 ile 1989 arasında birçok ölçeğin gelişmesini sağlamıştır (Schwepker ve Cornwell 1991). Ekolojik dünya görüşü (EDG) bu ölçekler arasında en fazla alanyazında kullanılan ölçek olmakla beraber turistik aktiviteler için en uygunu olarak düşünülebilir. EDG, turizm sektöründe özellikle doğa temelli aktivitelerin artmasıyla kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle turistlerin çevreye yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu sayede turistlerin çevreci tutum doğrultusunda olumlu veya olumsuz görüşleri ortaya çıkartılabilmekte ve bundan sonraki süreç için turistlerdeki olumsuz tutumların nasıl değiştirilebileceği tartışılabilmektedir.

Bu araştırmada foto safari etkinliklerine katılan turistlerin veya rekreasyonistlerin ekolojik görüşleri ele alınmaktadır. Kement ve Bükey (2019) çalışmalarında foto safari etkinliklerine katılan bireylerin rekreasyonel motivasyonlarını incelemiştir. Ayrıca yine alanyazın incelendiğinde ekolojik dünya görüşünün, çevre dostu davranışların belirlenmede önemli öncül değişkenlerden biri olduğu görülmektedir (Johnson, Bowker ve Cordell, 2004; Luo ve Deng, 2008; Lück, 2003). Dolayısıyla bu çalışmada turistlerin/rekreasyonistlerin ekolojik dünya görüşleri incelenmekte ve bu sayede davranışlarının hangi doğrultuda olduğunun anlaşılabilmesi mümkün olabilmektedir. Ayrıca turistlerin/rekreasyonistlerin kişisel özelliklerinin de görüşleri üzerinde etkisi olup olmadığı tespit edilmektedir. Tüm bu bilgiler doğrultusunda araştırmada şu hipotezlere ve araştırma sorusuna cevap aranmaktadır;

Araştırma sorusu: Foto safari etkinliği katılımcılarının ekolojik dünya görüşlerinin ortalaması ne düzeydedir ve hangi ifade en yüksek hangi ifade en düşük ortalamaya sahiptir.

H₁: Katılımcıların ekolojik dünya görüşleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₂: Katılımcıların ekolojik dünya görüşleri ile medeni durumları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₃: Katılımcıların ekolojik dünya görüşleri ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₄: Katılımcıların ekolojik dünya görüşleri ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

3. YÖNTEM

Bu araştırmanın evrenini Bingöl ilinde 2019 Şubat ayında gerçekleştirilen foto safari etkinliğine katılan bireyler oluşturmaktadır. Bingöl foto safari etkinliğine 538 fotoğrafçı katılım göstermiştir. Foto safari etkinliğine katılımcılarının hepsine ulaşmaya çalışılmış ancak bazı katılımcıların anket formunu doldurmaya gönüllü olmaması sebebiyle 434 katılımcıyla görüşme yapılabilmektedir. Katılımcılar ile etkinlik esnasında yüz yüze görüşülerek anket formu doldurtulmuştur.

Araştırmada kullanılan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların, ikamet ettikleri bölge, cinsiyetleri, medeni durumları, yaş aralıkları, eğitim ve gelir düzeylerine yönelik sorular yer almaktadır. Anket formunun ikinci bölümünde katılımcıların ekolojik dünya görüşlerini (EDG) belirleyebilmek için EDG ölçeğinde yer alan 9 ifade yöneltilmiştir. Araştırmada kullanılan EDG ölçeğine ait ifadeler Stern, Dietz ve Guagnano (1995)'in çalışmalarından uyarlanarak kullanılmıştır. Ölçeğe ait ifadeler beşli likert tipi, "1" kesinlikle katılmıyorum, "5" kesinlikle katılıyorum şeklinde yöneltilmiştir. EDG ölçeğine ait ifadeler İngilizceden Türkçeye çevrildikten sonra anlamda değişme olup olmadığını belirlemek tekrar İngilizceye çevrilmiş, anlamda değişme olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca ölçeğe ait soruların anlam bakımından uygunluğunu belirlemek için beş alan uzmanı ile görüşme yapılmış ve ölçek ifadelerine ilişkin onay alınmıştır. Araştırmaya geçmeden önce anket formu 30 kişilik bir grup üzerinde ön teste tabi tutulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre ölçeğe ait ifadelerin geçerlilik ve güvenilirlikleri uygun çıkmıştır. Tüm bu aşamalardan sonra anket formları foto safari katılımcıları ile görüşülerek doldurtulmuştur.

Bingöl foto safari etkinliğine katılan bireylerin öncelikle demografik özellikleri incelenmiştir (Bknz, Tablo 1). Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların %26,7'si Marmara,

%28,6'sı ise Doğu Anadolu Bölgesi'nden katılım göstermektedir. En az katılımcı %4,1 ile yabancı uyruklu olmuştur. Türkiye'den ise en az katılımcı %5,1 ile Karadeniz Bölgesi'nden olmuştur. Katılımcıların %63,1'i erkek, %36,9'u ise kadındır. Katılımcıların %45,2'si evli, %54,8'i ise bekârdır. Katılımcıların gelir durumları incelendiğinde %73'lük bir oranla orta düzey çıkmıştır. Eğitim durumlarına bakıldığında ise %40,3'ü lisans mezunu, %32,5'i ön lisans mezunudur. %3,2'lik bir dilim ise ilköğretim mezunudur. Katılımcıların son olarak yaş aralıkları incelenmiş, en fazla katılımcı %34,3 ile 25-34 yaş aralığında olmuştur. Bu oranı %26,0 ile 45-54 yaş aralığı takip etmiştir. En az katılımcı ise %15,2 ile 17-24 yaş aralığı olmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler	Kategoriler	n	%
İkamet edilen yer	Marmara Bölgesi	116	26,7
	Ege Bölgesi	35	8,1
	Akdeniz Bölgesi	43	9,9
	Karadeniz Bölgesi	22	5,1
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	47	10,8
	Doğu Anadolu Bölgesi	124	28,6
	İç Anadolu Bölgesi	29	6,7
	Yabancı uyruklu	18	4,1
Cinsiyet	Erkek	274	63,1
	Kadın	160	36,9
Medeni durumu	Evli	196	45,2
	Bekâr	238	54,8
Gelir durumu	Düşük	56	12,9
	Orta	317	73,0
	Yüksek	61	14,1
Eğitim durumu	İlkokul	14	3,2
	Lise	65	15,0
	Ön lisans	141	32,5
	Lisans	175	40,3
	Master	39	9,0
Yaş	17-24	66	15,2
	25-34	149	34,3
	35-44	106	24,4
	45-54	113	26,0

Araştırmada kullanılan EDG ölçeğine ait ifadelerin öncelikle geçerlilik değerleri incelenmiştir. Yapı geçerliliği için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçları incelenmiştir.

DFA sonuçları doğrultusunda araştırmanın 1 ve 9 numaralı ifadeleri 0,50,'den düşük değer verdiği için (Kaiser, 1974) araştırmadan çıkartılmıştır. Araştırmaya 7 ifade ile devam edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre model uyum iyiliği değerleri hesaplanmış ($X^2/df:3,267$, CMIN:26,138, RMSEA:0.072, GFI: 0,984, NFI: 0,985, CFI:0.990, TLI: 0,973, $p<0,001$) ve modelin uyum iyiliğinin iyi olduğu tespit edilmiştir. Uyum geçerliliği için bütünleşik güvenilirlik (CR) ve ortalama açıklanan varyans (AVE) değerleri incelenmiştir. CR, AVE değerlerinden, AVE değerleri ise 0,50'den yüksek çıkmış, dolayısıyla uyum geçerliliği olduğu (Hair, Sarstedt, Ringle ve Mena, 2012; Bagozzi ve Yi, 1988) sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2. EDG Betimleyici İstatistikler, Geçerlilik, Güvenilirlik ve Normal Dağılım Sonuçları

İfadeler	X	S.S	S.	K.	CA	CR	AVE	DFA
İnsanların doğanın işleyişine karışması genellikle kötü sonuçlar doğurmaktadır.	3,96	1,19	-1,056	,211				,710
Çevresel koşullar bu şekilde devam ederse, kısa bir süre sonra büyük ekolojik felaketler yaşayacağız.	4,01	1,14	-1,119	,552				,766
Doğada insanlar kadar bitki ve hayvanlar da hakka sahiptir.	4,10	1,16	-1,282	,807				,813
Hayvanlar ihtiyaçları olduğu kadar doğada değişiklik yapma hakkına sahiptir.	3,98	1,19	-1,137	,488	,88	,89	,53	,780
İnsanların doğa üzerinde hakkının olması, bitki ve hayvanlardan sonra geri kalan üzerine sahip olması anlamına gelmektedir.	3,55	1,35	-,638	-,770				,540
Var olan doğal kaynakları nasıl geliştirebileceğimizi öğrenirsek dünya pek çok doğal kaynağa sahip olur.	3,95	1,18	-,982	,116				,843
Doğa, modern endüstrilere sahip ulusların etkisiyle başa edebilmek için yeterli düzeyde güce sahiptir.	3,56	1,33	-,599	-,785				,608

EDG ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alpha değerlerine bakılmıştır. EDG ölçeğine ait ifadelerin güvenilirlik katsayısı 0,88 çıkmış ve güvenilirlik şartını sağladığı (Hair, Anderson, Babin ve Black, 2010) tespit edilmiştir. EDG ölçeğine ait ifadelerin dağılım normalliğini belirlemek için skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerleri incelenmiştir. Verilerin normal dağılım gösterdiğini söyleyebilmek için çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 1 sınırları içerisinde olması (Hair vd., 2013) beklenmektedir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde ± 1 aralığında olduğu saptanmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmada öncelikle EDG ölçeğine ait ifadelere katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar incelenmiştir. İfadelerin ortalamaları ve standart sapmaları değerlendirilmiştir (Bknz, Tablo 2). EDG ölçeğine ait ifadelerden en fazla katılımcılar tarafından olumlu yönde onay alan ifade 4,10'luk ortalama ile "Doğada insanlar kadar bitki ve hayvanlar da hakka sahiptir" ifadesi

olmuştur. Bu oranı 4,01’lik oranla “Çevresel koşullar bu şekilde devam ederse, kısa bir süre sonra büyük ekolojik felaketler yaşayacağız” ifadesi takip etmiştir. Katılımcıların en az onay verdiği ifade ise 3,55 oranıyla “İnsanların doğa üzerinde hakkının olması, bitki ve hayvanlardan sonra geri kalan üzerine sahip olması anlamına gelmektedir” olmuştur. 0,01’lik bir farkla bu oranı “Doğa, modern endüstrilere sahip ulusların etkisiyle başa edebilmek için yeterli düzeyde güce sahiptir” ifadesi takip etmiştir. İfadelerin standart sapmaları incelendiğinde katılımcılar arasında en fazla farklı cevaplara konu olan ifade “İnsanların doğa üzerinde hakka sahip olması, bitki ve hayvanlardan sonra doğanın geri kalanı üzerinde hâkim olması anlamına gelmektedir” (S.S.=1,35) ve “Doğa, modern endüstrilere sahip ulusların etkisiyle başa edebilmek için yeterli düzeyde güce sahiptir” (S.S.=1,33) ifadeleri olmuştur. Katılımcıların ortak görüşte en fazla toplandığı ifade ise “Çevresel koşullar bu şekilde devam ederse, kısa bir süre sonra büyük ekolojik felaketler yaşayacağız” (S.S.=1,33) ifadesi olmuştur. EDG ölçeğine ait ifadelerin genel ortalaması 3,87’dir. Bu ortalamaya bakıldığında 1-5 aralığının orta değerinden biraz yüksektir ancak yine de 4-5 gibi olumlu değerlerin altındadır. Kararsızım ifadesinin üst sınırlarında olan bu değer katılıyorum ifadesine yakın bir sonuçtur. Tüm bu bilgiler ışığında foto safari katılımcılarının ekolojik dünya görüşlerinin ortalamasının üstünde olduğu, dolayısıyla çevreyi korumaya yönelik yaklaşıma sahip oldukları ifade edilebilir.

Araştırmada foto safari etkinliğine katılan bireylerin cinsiyetleri ile ekolojik dünya görüşleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem T testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 3’te detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 3. EDG ve Cinsiyet, Medeni Durum T Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	Cinsiyet	X	S. Sapma	T	sd	p	Anlamlı farklılık
Ekolojik Dünya Görüşü (EDG)	Erkek	3,83	1,02	-1,336	396,797	,182	-,11863
	Kadın	3,95	,80				
	Evli	3,93	,98	1,215	432	,225	,11152
	Bekâr	3,82	,92				

T testi sonuçlarına göre katılımcıların cinsiyetleri ve medeni durumları ile ekolojik dünya görüşleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Diğer bir ifade ile kadınlar ve erkekler arasında ekolojik dünya görüşleri konusunda farklılık yoktur. Ayrıca evliler ile bekarlar arasında da ekolojik dünya görüşünde bir farklılık bulunmamaktadır. Bu bağlamda H₁ ve H₂ hipotezleri kabul edilmemiştir. Sonuç olarak katılımcıların erkek veya kadın olması daha çevreci davranıp davranmadıklarını konusunda bir fikir vermemektedir. Her iki grubun da

ortalaması birbirine yakındır. Ayrıca yine katılımcıların evli veya bekâr olmaları, çevreci görüşlere sahip olmalarında bir etken değildir. Her iki grubun da ortalaması birbirine yakındır.

Araştırmada foto safari etkinliğine katılan bireylerin yaş grupları ve eğitim seviyeleri ile ekolojik dünya görüşleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (Anova) uygulanmıştır. Anova analizi sonuçları Tablo 4’te detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 4. EDG ile Yaş Grupları ve Eğitim Düzeyleri Anova Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Ekolojik Dünya Görüşü (EDG)	Gruplar arası	2,997	3	,999	1,104	,347
	Gruplar içi	389,242	430	,905		
	Toplam	392,239	433			
	Gruplar arası	19,149	4	4,787	5,505	,000
	Gruplar içi	373,090	429	,870		
	Toplam	392,239	433			

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların yaşları ile ekolojik dünya görüşleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($F=1,104$, $p=0,347$). Dolayısıyla H_3 hipotezi kabul edilmemiştir. Diğer yandan katılımcıların eğitim düzeyleri ile ekolojik dünya görüşleri arasında anlamlı bir fark vardır ($F=5,505$, $p=0,000$). Dolayısıyla H_4 hipotezi kabul edilmiştir. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,052 çıkmış, bu doğrultuda hangi gruplar arasında anlamlı farklılık olduğunu belirlemek için eşit varsayılan varyanslar için kullanılan Tukey HSD testi uygulanmıştır. Tukey HSD testi sonuçları Tablo 5’te detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 5. EDG ve Eğitim Düzeyleri Tukey HSD Testi Sonuçları

(I) Eğitim	(J) Eğitim	X	A. farklılık (I-J)	Standart hata	p
İlköğretim	Lise	2,8265	-,91852*	,27477	,008
	On lisans		-1,05290*	,26132	,001
	Lisans		-1,16857*	,25902	,000
	Master		-1,10754*	,29055	,001
Lise	İlköğretim	3,7451	,91852*	,27477	,008
	On lisans		-,13438	,13981	,872
	Lisans		-,25005	,13546	,349
	Master		-,18901	,18889	,855
On lisans	İlköğretim	3,8794	1,05290*	,26132	,001
	Lise		,13438	,13981	,872
	Lisans		-,11567	,10553	,809
	Master		-,05463	,16872	,998
Lisans	İlköğretim	3,9951	1,16857*	,25902	,000
	Lise		,25005	,13546	,349
	On lisans		,11567	,10553	,809
	Master		,06104	,16513	,996
Y. Lisans/Doktora	İlköğretim	3,9341	1,10754*	,29055	,001
	Lise		,18901	,18889	,855
	On lisans		,05463	,16872	,998
	Lisans		-,06104	,16513	,996

$p \geq 0,05$

Tukey HSD testi sonuçlarına göre ilköğretim mezunu katılımcılar ile lise, ön lisans, lisans ve master mezunu katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ilköğretim mezunlarının ekolojik dünya görüşü diğer eğitim düzeylerinden mezun olanlardan daha düşüktür. Buradan hareketle eğitim seviyesi arttıkça ekolojik dünya görüşünün de arttığı söylenebilir. Sonuç olarak katılımcıların eğitim seviyeleri arttıkça çevreci görüşleri de artmaktadır. Eğitim seviyesi düştükçe ise çevreci görüş düşmektedir. Yani çevreci davranmaya yönelen görüşler azalmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİ

Bu araştırma kapsamında foto safari etkinliğine katılan turistlerin/rekreasyonistlerin ekolojik dünya görüşleri incelenmiştir. Ayrıca katılımcıların demografik özellikleri ile ekolojik dünya görüşleri arasında ilişki değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre EDG ifadelerine verilen cevapların ortalaması 3,87 olarak tespit edilmiştir. Buradan hareketle foto safari etkinliğine katılan turistlerin/rekreasyonistlerin çevreyi korumaya yönelik görüşlerinin ortalamasının üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum bireylerin doğal kaynakları

koruyucu şekilde davranışlar sergilemelerinin muhtemel olduğunu göstermektedir. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre katılımcıların en fazla olumlu yanıt verdiği ifade “Doğada insanlar kadar bitki ve hayvanlar da hakka sahiptir” olmuştur. Bu sonuçtan hareketle katılımcıların sadece insanların doğa üzerinde hâkimiyet kurması düşüncesini kabul etmedikleri en az insanlar kadar diğer canlıların da buna hakkı olduğu görüşüne sahip oldukları anlaşılmaktadır. En az katılım gösterdikleri ifade ise “İnsanların doğa üzerinde hakkının olması, bitki ve hayvanlardan sonra geri kalan üzerine sahip olması anlamına gelmektedir” olmuştur. Diğer yandan katılımcılar doğanın kullanımını konusunda önceliği bitki ve hayvanlara verme konusunda 3,55 ortalamaya sahiptirler. Bu oran yine ortalamanın üzerindedir. Dolayısıyla katılımcıların doğal kaynakları kullanma noktasında bitki ve hayvanları insanlardan daha öncelikli gördükleri görülmektedir. Özet olarak foto safari etkinliğine katılım gösteren turistlerin/rekreasyonistlerin çevreci görüşleri ortalamanın üzerindedir. Doğal kaynakların sürdürülebilir olması konusunda olumlu görüşler belirtmektedirler.

Katılımcıların cinsiyetleri ve medeni durumları ile ekolojik dünya görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların yaş aralıkları ile ekolojik dünya görüşleri arasında bir ilişkiye rastlanılmamıştır. Diğer yandan katılımcıların eğitim seviyeleri ile ekolojik dünya görüşleri arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buradan hareketle eğitim seviyesi yükseldikçe çevreci görüşün arttığı belirlenmiştir. Sonuç olarak foto safari etkinliğine katılan turistlerin/rekreasyonistlerin kadın veya erkek olması ya da evli veya bekâr olması çevreci düşüncelere sahip olmalarında bir farkın olmadığını göstermektedir. Ancak eğitim seviyeleri yükseldikçe çevreyi korumaya yönelik görüşlerinin de arttığı sonucuna ulaşılmaktadır. Son olarak foto safari etkinliğine katılan turistlerin/ rekreasyonistlerin yaşlı veya genç olması yine çevreyi koruma, çevreci davranma gibi çevre yanlısı görüşe sahip olma konusunda farkın olmadığını göstermektedir. Diğer bir ifade ile genç katılımcı ve yaşlı katılımcı, çevreci düşünceye sahip olma konusunda yakın ortalamalara sahiptir.

Türkiye, nüfusun hızla artmasının yanı sıra, hava kirliliği, su kirliliği ve erozyon gibi çevre sorunlarına maruz kalmaktadır. Çevre sorunlarıyla mücadele edebilmek ve başarı elde etmek insan faktörüne bağlıdır. Zira insanların çevreyi koruma konusunda yapacakları eylemler ve davranışlar gidişatı belirlemede en önemli etkidir. Lawson, Roggenbuck, Hall ve Moldovanyi (2006) çalışmalarında doğaya yönelik; rekreatif olarak doğal alanları ziyaret eden bireylerin kampingcilerden daha duyarlı davranışlar sergilediklerini saptamışlardır. Bu da göstermektedir ki günübirlik ziyaretçiler yani turist olmayan rekreasyonistler çevresel açıdan daha hassas davranışlar sergilemektedir. İnsanların sürekli yaşadıkları destinasyona dışarıdan

gelenlere göre daha hassas davrandıkları görünmektedir. Bu araştırmada katılımcıların çevreci tutumları yüksek çıkmıştır. Katılımcıların fotoğraf çekme amacıyla doğada gezindikleri de göz önüne alınca en azından kampçılardan daha duyarlı oldukları gözlemlenmektedir. Ayrıca Farrel, Hall ve White (2001) kampçılık vb. doğa kaynaklı aktivitelerin bitki örtüsüne zarar verdiğini ve kirlilik oluştuğunu tespit etmişlerdir. Buradan hareketle doğa kaynaklı alanlara yapılan turistik veya rekreatif etkinliklerde doğal kaynakları koruyucu veya tahribatı önleyici bir takım tedbirlerin alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Araştırma sonuçlarından yola çıkarak, doğal kaynakların turistik veya rekreatif etkinliklerde tahribatının azalmasında eğitim sürecinin önemli olduğu söylenebilir. Zira eğitim seviyesi yükseldikçe duyarlılığın da arttığı görülmektedir. Bu doğrultuda çevreci tutumun artırılması için eğitim sürecinde çevre dostu eylemlere vurgu yapan söylemlerin artırılmasında fayda vardır. Ayrıca çevrenin nasıl zarar görebileceği ve nasıl korunacağına yönelik detaylı bilgiler içeren çevre dersleri eğitim sürecine dâhil edilebileceği gibi destinasyonların tanıtım broşürlerine, rehberlerin gezi sohbetlerine, gezilecek yerin girişlerinde tanıtım panolarına yerleştirilebilir. Böylelikle turistler/rekreasyonistlerde farkındalık ve bilinçlendirme sağlanabilir.

Foto safari, turistik eylemin yapıldığı bölgeye ekonomik açıdan katkı sağlayabileceği gibi turizm sektörünün dört mevsime yayılması için de bir şanstır. Ayrıca farklı destinasyonların farklı coğrafik özellikleri veya sosyokültürel değerleri fotoğraf turizmi ile gün yüzüne çıkabilir. Örneğin Kars kentinin tanıtımında Doğu Ekspresi'yle Kars'ı ziyarete gelen bireylerin vagonlarda çekmiş olduğu fotoğraflar ve bu fotoğrafları sosyal medyada yayınlamaları büyük bir etken olmuştur. Fotoğraf turizmine yönelik aktivitelerin artması aynı zamanda yoğun turizm kentlerinin taşıma kapasitelerini aşmalarını önlemek adına faydalı olabilir. Ancak fotoğraf turizmi gibi doğa temelli faaliyetlerde turistlerin/rekreasyonistlerin davranışlarının tahribat oluşturmalarına engel olabilmek amaçlı rahatsız edici, engelleyici olmadan yapıcı bir şekilde kontrol altına alınması önem arz etmektedir.

Bu araştırma Bingöl ilinde gerçekleştirilen foto safari etkinliği ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca katılımcıların sadece çevreci görüşleri ve kişisel özellikleri ile ilişkisi incelenmiştir. Bundan sonraki araştırmalarda çevre bilgisi, çevresel kaygısı gibi inanç ve bilinci açıklayan durumlar da incelenebilir. Böylelikle turistlerin/rekreasyonistlerin tutum ve davranışlarının çevreci yaklaşıma nasıl yöneltilebileceği daha iyi öğrenilebilir. Ayrıca foto safari diğer ekoturizm faaliyetleri ile kıyaslanarak tüketici davranışları karşılaştırılabilir. Bu araştırmada foto safari etkinliğine katılan bireylerin eğitim seviyelerinin önemi yapılan analizler sonucunda

ortaya çıkmıştır. Bundan sonraki araştırmalarda farklı demografik özellikler bakımından da incelemeler yapılabilir. Araştırma kapsamında elde edilen bulguların alanyazına ışık tutması ve konuya ilişkin araştırma yapmayı amaçlayan bilim insanlarına yardımcı olması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Albrecht, D., Bultena, G., Hoiberg, E., & Nowak, P. (1982). The new environmental paradigm scale, *Environment and Behavior*, 13, 39-43.

Algan, E. (2007). Fotoğrafın İlk Yüz Yılı, Belgesel Fotoğrafçılık ve Sayısal Gelecek, *Anadolu Sanat Dergisi*, 18, 87-100.

Bagozzi, R. P. & Yi, Y. (1988). On the evaluation of structural equation models. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 16(1), 74-94.

Clifton, J., & Benson, A. (2006). Planning for sustainable ecotourism: The case for research ecotourism in developing country destinations. *Journal of sustainable tourism*, 14(3), 238-254.

Cotgrove, S. (1982). *Catastrophe or cornucopia: The environment, politics and the future*. New York: John Wiley and Sons.

Divinagracia, L. A., Divinagracia, M. R. G., & Divinagracia, D. G. (2012). Digital media-induced tourism: The case of nature-based tourism (NBT) at East Java, Indonesia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 57, 85-94.

Dunlap, R. E., & Van Liere, K. D. (1978). The 'new environmental paradigm': A proposed measuring instrument and preliminary results. *Journal of Environmental Education*, 9(Summer), 10-19.

Dunlap, R. (1980). Paradigmatic change in social science. *American Behavioral Scientist*. 24(I), 5-14.

Dunlap, R. E., Van Liere, K. D., Mertig, A. G., & Jones, R. E. (2000). New trends in measuring environmental attitudes: measuring endorsement of the new ecological paradigm: a revised NEP scale. *Journal of social issues*, 56(3), 425-442.

Edgell, M. C. R., & Nowell, D. E. (1989). The new environmental paradigm scale: Wildlife and environmental beliefs in British Columbia. *Society and Natural Resources*, 2, 285-296.

Farrell, T., Hall, I., & White, D. (2001). Wilderness Campers, Perception and Evaluation Of Campsite Impacts, *Journal of Leisure Research*, 33(3), 229-250.

Geller, J. M., & Lasley, P. (1985). The new environmental paradigm scale: A reexamination. *The Journal of Environmental Education*, 17(1), 9-12.

Görmez, K. (2003). *Çevre Sorunları ve Türkiye*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Hair, J. F., Anderson, R. E., Babin, B. J., & Black, W. C. (2010). *Multivariate data analysis: A global perspective* (Vol. 7). Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Hair, J. F., Sarstedt, M., Ringle, C. M., & Mena, J. A. (2012). An assessment of the use of partial least squares structural equation modeling in marketing research. *Journal of the academy of marketing science*, 40(3), 414-433.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2013). *Multivariate Data Analysis*, Pearson Education Limited.

Johnson, C. Y., Bowker, J. M., & Cordell, H. K. (2004). Ethnic variation in environmental belief and behavior: An examination of the new ecological paradigm in a social psychological context. *Environment and behavior*, 36(2), 157-186.

Kaiser, H. F. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39(1), 31-36.

Kement, Ü., & Bükey, A. Doğa ve kültür fotoğrafçılığı kapsamında rekreasyonel motivasyonun demografik özelliklere göre incelenmesi. *Tourism and Recreation*, 1(1), 23-30.

Kuhn, J. L. (2000). *Theoretical and empirical study of the dominant social and ecological paradigms: A survey of the California State legislature*. Institute: California Institute of Integral Studies.

Lawson, S. R., Roggenbuck, J. K., Hall, T. E., & Moldovanyi, A. (2006). A Conjoint Analysis Of Preference Heterogeneity Among Day And Overnight Visitors To The Okefenokee Wilderness, *Journal Of Leisure Research*, 38(4), 575-600.

Lo, I. S., McKercher, B., Lo, A., Cheung, C., & Law, R. (2011). Tourism and online photography. *Tourism management*, 32(4), 725-731.

Luo, Y., & Deng, J. (2008). The New Environmental Paradigm and nature-based tourism motivation. *Journal of Travel research*, 46(4), 392-402.

Lück, M. (2003). The 'New Environmental Paradigm': Is the scale of Dunlap and Van Liere applicable in a tourism context? *Tourism Geographies*, 5(2), 228-240.

Morosan, C., & Jeong, M. (2008). The Role of the Internet in The Process of Travel Information Search. *Information Technology in Hospitality*, 5(1), 13-23.

Olson, M. E., Lodwick, D. G., & Dunlap, R. E. (1992). *Viewing the World ecologically*. Boulder, CO: Westview Press.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.

Schweper, C. H., & Cornwell, T. B. (1991). An examination of ecologically concerned consumers and their intention to purchase ecologically packaged products. *Journal of Public Policy & Marketing*, 10(2), 77-101.

Sontag, S. (1977). On Photography (New York: Farrar, Straus and Giroux, 1977), See also W. Benjamin, "Short History of Photography," Phil Patton, translation, *Art Forum*, 15, 46-51.

Stern, P. C., Dietz, T., & Guagnano, G. A. (1995). The new ecological paradigm in social-psychological context. *Environment and behavior*, 27(6), 723-743.

TOBB (1996). *Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması (Yerel Yönetimler Reformu)*, Şubat, Ankara.

Urry, J. (1990). The Consumption of Tourism. *Sociology*, 24(1): 23-35.